

34

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI

3. CİLT

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

34.
KAZI
SONUÇLARI
TOPLANTISI
3. CİLT

28 MAYIS - 1 HAZİRAN 2012
ÇORUM

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı

Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No:159-3

YAYINA HAZIRLAYAN

Dr.Haydar DÖNMEZ

28.05.2012 - 01.06.2012 tarihlerinde gerçekleştirilen 34. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Hitit Üniversitesi ile orum Valiliği'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Sempozyum bildiri kitapları ise Hitit Üniversitesi'nin katkılarıyla basılmıştır.

ISSN:1017-7655

Kapak Fotođrafı: Sait BAŐARAN

“Enez (Ainos) 2011 Yılı Arkeoloji Kazısı”

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar DÖNMEZ tarafından denetlenmiştir. Yayınlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Pegasus Gørsel İletifim Hizmetleri

ÇORUM-2013

İÇİNDEKİLER

Numan TUNA, Nadire ATICI, İlham SAKARYA, Elizabeth S. GREENE, Justin LEIDWAGNER Burgaz 2011 Yılı Çalışmaları	5
Mustafa ŞAHİN Myndos Kazısı 2011	25
Bilal SÖĞÜT Stratonikeia 2011 Yılı Çalışmaları	45
Ahmet A. TIRPAN, Aytekin BÜYÜKÖZER, Zeliha GİDER, Makbule EKİCİ Lagina 2011 Yılı Çalışmaları	59
Roland R.R. SMITH, Esen Ögüş-UZUN Aphrodisias 2011	75
Celal ŞİMŞEK 2011 Yılı Laodikeia Kazısı ve Restorasyon Çalışmaları	103
Francesco D'ANDRIA Phrygia Hierapolis (Pamukkale) 2011 Yılı Kazısı ve Onarım Çalışmaları	125
Mark WAELKENS et al Sagalassos 2011 Kazısı ve Restorasyon Sezonu.....	139
Şükrü ÖZÜDOĞRU, F. Eray DÖKÜ Kibyra 2011 Yılı Çalışmaları	159
Havva İşkan IŞIK Patara 2011 Kazısı ve Restorasyon Çalışmaları	171
Taner KORKUT Tlos 2011 Kazısı Etkinlikleri	189
Hüseyin Sabri ALANYALI Side 2011 Yılı Çalışmaları	205
Martin SEYER und Mitarbeiter Limyra 2011.....	221
Levent ZOROĞLU, Mehmet TEKOC AK Kelenderis 2011 Yılı Kazıları	235
Remzi YAĞCI, Fatih Hakan KAYA Soli Pompeiopolis 2011 Yılı Kazıları.....	247
Gocha TSETSKHLADZE, Jason ADAMS, Alexandru AVRAM, Suzana AVRAM, Edward DANDROW, Andrew MADDEN, Paolo MARANZANA, Layal NASERDİN, Armin SCHMIDT Pessinus, 2011.....	253
Elif ÖZER Aizanoi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları.....	277

Latife SUMMERER Pompeipolis 2011 Yılı Kazı Çalışmaları	289
Sümer ATASOY, Şahin YILDIRIM, Abdülkadir BARAN, Yaşar SERKAL YILDIRIM, Ergün KARACA Filyos-Tios 2011 Yılı Kazısı.....	297
Gülgün KÖROĞLU Sinop Balatlar Kilise 2011 Yılı Kazı Çalışmaları.....	313
Asnu-Bilban YALÇIN Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2011 Yılı Kazı Çalışmaları.....	325
V.Belgin DEMİRSAR ARLI İznik Çini Fırınları Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları.....	335
Mustafa ÖZER Edirne Yeni Saray (Saray- 1 Cedîd- i Âmire) Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları.....	347
Michael BLÖMER, Engelbert WINTER 2011 Yılında Gaziantep`teki Dülük Baba Tepesi`nde Kazı Çalışmaları	361
Nurcan YAZICI METİN Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları	369
Rüçhan ARIK Kubad-Abad Sarayı 2011 Yılı Kazı Çalışmaları.....	383
Ali BORAN, Kemal ÖZKURT, Mehmet MUTLU, Halil SÖZLÜ, Zekai ERDAL, Nur BAKAR Mersin - Silifke Kalesi Kazısı 2011 Yılı Kazı Çalışması.....	395
Turgut H. ZEYREK Kastabala Antik Kenti Kazıları-2011.....	407
E.ESER, A.Başak AKAY Divriği Kalesi 2011.....	415
E. Emine NAZA- DÖNMEZ Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2011 Dönemi Çalışmaları.....	427
Osman AYTEKİN Şavşat (Satlel) Kalesi Kazı ve Restorasyon Çalışması 2011.....	437
Gülşen BAŞ Bitlis Kalesi Arkeolojik Kazı Çalışmaları-2011.....	449
Hüseyin YURTTAŞ, Haldun ÖZKAN, Zerrin KÖŞKLÜ, M. Lütfü KINDİĞİLİ, Sahure ÇINAR, Süleyman ÇİĞDEM Kemah Kalesi 2011 Yılı Kazı Çalışmaları.....	461

STRATONİKEİA 2011 YILI ÇALIŞMALARI

Bilal SÖĞÜT*

Stratonikeia, Muğla İli Yatağan İlçesi Eski Eskihisar Köyü'nde bulunmaktadır. Yatağan-Milas karayolu antik kentinin içinden geçmektedir. Bugün Stratonikeia antik kenti üzerine kurulmuş olan Eskihisar Köyü'nde oturan aileler bulunmaktadır. Bu nedenle Stratonikeia, yerleşimin günümüzde de devam ettiği yerlerden birisi olup farklı dönemlere ait yapı kalıntıları yan yana görülebilmektedir. Kent içindeki bu kültürel ve mimarî bütünlüğe uygun olarak, farklı yapılarda değişik çalışmalar yürütülmektedir. Bu yılki çalışmalar farklı üniversitelerden öğretim elemanı, uzman, öğrenci ve işçilerden oluşan bir ekip ile sürdürülmüştür¹. Yapıların temizliği ve çevre düzenlenmesinin haricinde kazı, konservasyon, restorasyon ve çizim çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu yılki çalışmalara, ağırlıklı olarak Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Genel Müdürlüğü (DÖSİM) ve Güney Ege Linyitleri İşletmesi (GELİ) Müessesesi Müdürlüğü ile Pamukkale Üniversitesi'nin Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi Koordinatörlüğü ve Türk Tarih Kurumu tarafından destek sağlanmıştır. Ayrıca Muğla Valiliği, İl Özel İdaresi, Yatağan Kaymakamlığı ve Yatağan Belediyesi'nin de katkıları olmuştur².

2011 yılında Kuzey Şehir Kapısı ve Cadde, Bouleuterion, Tiyatro, Roma Hamamı-1 ve Selçuk Hamamı'nda çalışılmıştır. Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi yapılarının restorasyonu konusunda plan tespit ve rölöve çalışmalarına devam edilmiştir.

1.Kuzey Şehir Kapısı Çalışmaları

Kuzey Şehir Kapısı ve çeşme anıtının önünde 8 Korinth sütunu ile anıtsallaştırılmış

*Doç. Dr. Bilal SÖĞÜT, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Denizli/TÜRKİYE.
e-mail: bsogut@pau.edu.tr

¹ Bu yıl Pamukkale, Selçuk, Adnan Menderes, Ankara, Ahi Evran, Muğla ve Anadolu Üniversiteleri'nden arkeolog, sanat tarihçisi, mimar, epigraf, kimyacı, zoolog, botanikçi, jeolog, antropolog ve harita kadastro mühendisi öğretim elemanı, uzman ve öğrenciler katkıda bulunmuşlardır.

Çalışmalara, Prof. Dr. Raşit Urhan, Doç. Dr. Olcay Düşen, Yrd. Doç. Dr. Saim Cirtil, Yrd. Doç. Dr. Osman Doğanay, Öğr. Gör. Dr. Coşkun Daşbacak, Uzman Dr. Murat Aydaş, Öğr. Gör. Umay Oğuzhanoğlu, Öğr. Gör. Muradiye Öztaşkın, Öğr. Gör. M. Tuncay Özdemir, Arş. Gör. Tunç Sezgin, Arş. Gör. Banu Yılmaz, Arkeologlar: Fatih Gürsoy, Eylem Güzel, Ozan Özalan, Yusuf Öncebe, Tugay Bacak, Fatma Aytakin, Restoratör ve Konservatör: Ufuk Denizli, Lale Tijyen Koydemir, Nuray Yiğit, Fizikçi Gamze Güleç, Ressam-Restoratör Aydın Erkuş, Mimar Mehmet Ali Sündüs, Biyologlar: Uygur Sarpkaya ve Mehmet Karaca ile Öğrenciler; Ayşegül Temel, Burcu Ülkü, Celal Baş, Ceren Güler, Deniz Kara, Duygu Karakurt, Ece Bayar, Elif Özçetin, Elif Yıldız, Esmâ Burcu Durak, Fatma Harmankuyu, Fatma Kocager, Ferdi Kömür, Fethiye Memiş, Gökhan Konak, Gökhan Mindivanlı, Hakan Alireisoğlu, İdris Serhat Özcan, İnci Başkaya, Kadir Özdemir, Kurtuluş Bayrak, Mehmet Ali Çiftçi, Mehmet Karaca, Mehmet Kaya, Mehmet Toptimur, Mehmet Uğur Özer, Memduh Çoban, Merve Arkin, Mesut Özbek, Mustafa Koz, Mustafa Parıldayan, Oya Açıköz, Pelin Kayaş, Samet Dinçel, Selman Çelebi, Yasemin Erdiñç, Yeliz Keskin, Yunus Demirbağ, Zehra Emlik katılmışlardır. Ayrıca Bakanlık temsilcisi olarak Ankara Cumhuriyet Müzesi'nden A. Mete Tozkoparan görev almıştır. Emeği geçen tüm ekip üyelerine tekrar teşekkür ederim.

² Muğla Valisi Fatih Şahin, Yatağan Kaymakamı Dr. Hasan Tanrıseven, Yatağan Belediye Başkanı H. Haşmet Işık ve Belediye Başkan Yardımcısı Tarcan Oğuz ile belediyenin kültür çalışanları bizlerden desteklerini eksik etmediler. Önemli destekleri olan bir diğer kurum da GELİ Müessese Müdürü Yüksel Akın ve ekibiydi. Bizleri destekleyen tüm kurum ve kişilere içtenlikle teşekkür etmek isterim.

bir meydan bulunmaktadır³. Bu meydandan sonra güneye doğru, kapı ile aynı tarihlerde yapılmış olan Korinth düzeninde sütunlu cadde devam etmektedir. Kapı ve çeşme anıtı önündeki bu meydanın batı kenarında kuzeyden güneye doğru sıralı mekânlar bulunmaktadır (Çizim: 1). Bu mekânların kesin planlarının belirlenmesi ve kullanım amaçlarının tespiti amacıyla burada çalışma yapılmıştır. Bu mekânların bir bölümü daha önceki kazı ekipleri tarafından kazılarak kısmen ortaya çıkarılmıştır. Ancak bu mekânlar ve doğu kısmındaki kalıntının kazısı tamamlanmadığından kesin planı bilinmiyordu. Kesin bir sonuca ulaşmak amacıyla bu alandaki çalışmalara devam edildi.

Bu yılki çalışmalarda hem alan temizliği, hem de mekânların kazısının tamamlanmasına yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Ele geçirilen buluntulara göre, bu mekânların, duvarlarında bazı küçük değişiklikler yapılmak kaydıyla, Roma İmparatorluk Döneminden 20. Yüzyıl ortalarına kadar uzun bir süre kullanıldığı anlaşılmıştır. Bunlar içinde en belirgin süreç Geç Roma-Erken Bizans ile Türk Dönemini içermektedir. Mekânların haricinde, bunlar ile de ilişkili olan daha büyük bir yapı tespit edilmiştir. Bu yapıya ait olabilecek güney kenardaki apsis ve batı kenardaki kalın duvarın haricinde orta kısımlarda da duvar kalıntıları belirlenmiştir. Bunlardan en belirgin olan kuzey-güney yönünde yan yana ince uzun şekilli üç mekân ile güneydeki bir apsidir (Resim: 1-2). Bu yapı ile ilgili ilk tespitler, kapı ve önündeki meydan olarak kullanımın arkasından, kuzey-güney doğrultusunda bazilikal planlı bir kilisenin olabileceği ve daha sonra yapıda farklı kullanıma bağlı olarak bazı değişikliklerin yapıldığı yönündedir.

Bazilikal planlı bir kilise olabilecek yapının batı ve dükkân sıralarının doğu kenarını oluşturan duvar yaklaşık 2 m. kalınlığındadır. Bu kalınlıktaki duvarın, yüksek ve olabildiğince büyük bir üst yapıyı taşıyor olması gerekir. Böylelikle bu duvarın anıtsal yapıya ait olması beklenmelidir. Aksi takdirde bu şekilde bir duvar yapılmasına gerek yoktu. Bu duvarın doğu cephesi alt kenarında düz kenarlı, kabarık yüzeyli, kaba yonulu dörtgen ve yamuk taşlardan örülmüş taş sırası dikkati çekmektedir. Buradaki duvar örgüsü kentin etrafını çeviren M.Ö. 4. yüzyıl sur duvarı ile aynı taşlardanır. Büyük bir ihtimalle sur duvarı yerinden sökülerek burada tekrar örülmüş ve duvar temeli olarak kullanılmış olmalıdır.

Batı kenarda, kuzeyden itibaren 2 Numaralı mekânda yapılan çalışmalarda 3,30x2,25 m. ölçülerinde zeminde dikine yerleştirilmiş kiremit parçalarının yan yana sıkıştırılmasıyla oluşturulmuş *opus spicatum* taban döşemesi ortaya çıkarılmıştır (Resim: 3). Aynı tip döşeme 2008 yılındaki kazı döneminde şehir kapısının çeşme havuzunda da bulunmuştu. Hem çeşme havuzunda hem de başka alandaki kiremitlerle yapılmış bu zemin döşeme M.S. 5-6 yüzyıla tarihlendirilmiştir. Ayrıca benzer taban döşemesi yaygın olarak Laodikeia antik kentinde M.S. 5-6. yüzyılda görülmektedir⁴. Elde edilen buluntu ve yapılan tespitlere göre bu alan önce M.S. 5-6. yüzyılda, daha sonra M.S. 11. ve 12. yüzyılda ve en son da Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde kullanılmış olmalıdır⁵.

Roma İmparatorluk Döneminde meydan ile ilişkili olan bu mekânlar, M.S. 5-6. yüzyıllardaki küçük değişiklikler sonrasında, Erken Bizans Dönemi Yapısı için tekrar

³ Bu sütunlardan birisi ayakta, diğeri depremde yıkıldığı şekliyle yerde ve dört tanesinin de postament ve başlıkları bulunmaktadır. Kazısı yapılmamış olmakla birlikte, yapılan düzenlemeler, mimarî gereklilik ve çevre uyumuna göre iki tanesinin kapının güneydoğusundaki kazılmış alanda olduğu düşünülmektedir.

⁴ Şimşek-Okunak-Bilgin 2011, 172-173.

⁵ Mekânda yapılan çalışmalarda 11SKB1-S01 ve 11SKB1-S02 envanter numarası verdiğimiz bronz sikkeler bulunmuştur. Ayrıca alanda seramik parçaları da ele geçirilmiştir.

düzenlenmiştir. Daha sonra ise bir bölümüne yeni mekân ve kapılar eklenerek M.S. 15-16 yüzyıldan itibaren sivil yapılara dönüştürülmüştür.

1. Mezarlar

Buradaki kazılarda elde edilen en önemli buluntulardan birisi de kuzey kapı önündeki meydanın batı kenarında bulunan 3 numaralı mekânın zemin seviyesi altındaki kotta tespit edilen bir mezardır. Buluntularına göre bu mezarın M.Ö. 7. yüzyılın son çeyreğine ait olduğu anlaşılmaktadır. Kentin dışında kalan nekropol alanlarında Geometrik ve Arkaik mezarların varlığı bilinmekteydi. Ancak kent içinde tespit edilmiş M.Ö. 7. yüzyıla tarihlenen mezar buluntusu bugüne kadar bilinmiyordu. Mezarın çıktığı alan kentin Geç Klâsik Dönem surlarının içinde kalmaktadır. Arkaik Dönemde kent yerleşiminin daha küçük bir alanda olduğu, kent gelişince Geç Klâsik Dönemde yapılan surlarla Arkaik kentin dışı olan bu alanın surların içinde kaldığı anlaşılmaktadır. Bunlara bağlı olarak, mezar kentin Klâsik Dönem öncesi yerleşimi ve kentin Nekropolü ile ilgili, önceki görüşlerimizi de destekleyen kesin veriler sunmaktadır⁶.

Yukarıdaki erken mezarın dışında, apsisin güneyindeki alanlarda da mezarlara rastlanmıştır. Bu mezarların tamamı üst yüzeye yakın bir kotta bulunmuştur. Ancak bu seviye korunmuş olan apsis duvarı üst kotundan daha aşağıdadır. Basit bir mimariye sahip olan mezarlar, doğu-batı yönünde yapılmışlardır. Mezarlar moloz, kırık ve plâka taşlar ile tuğlalardan tek sıra örülmüş plaka tekne biçimindedir. Üst örtüleri de plaka şeklindeki taşların yan yana dizilmesinden oluşmaktadır. Her mezara tek gömü yapılmış ve bireyler, baş batıya gelecek şekilde, sırtüstü yatırılmışlardır (Resim: 4). Korunmuş iskeletlere göre, bazılarının ellerini karın üzerinde çapraz bağladıkları tespit edilmiştir.

Bunlarda herhangi bir mezar hediyesine rastlanmamıştır. Bu nedenle mezarların kesin olarak tarihlendirilmesi oldukça zordur. Mezar seviyelerinin üst yüzeye yakın olması, kent içinde daha önceki kazı dönemlerinde ortaya çıkarılan ve Bizans Dönemine tarihlenen mezarlarla gerek yön, gerekse mimarî açısından benzerlikler göstermesi nedeniyle, bu örnekler M.S. 11-13. yüzyıllarında bir tarihe ait olmalıdır.

Benzer mezarlara doğu portik üzerinde de rastlanmıştır. Bu kazılan alan fazla olmamasına rağmen mezarların yoğunluk göstermesi bir dönem burasının mezarlık olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Burasının mezarlık olarak kullanılması, doğu portikteki mozaik ve diğer Bizans yapılarının öneminin azaldığı dönemde gerçekleşmiş olmalıdır. Bu nedenle burası terk edildikten ya da önemi azaldıktan sonra bir dönem için Bizanslılar tarafından mezarlık olarak kullanılmış olabilir.

2 Kuzey Sütunlu Cadde

Kuzey Şehir Kapısı önündeki meydanın sonra kentin merkezine doğru sütunlu cadde devam etmektedir. Bu cadde, M.S. 139 yılı depreminden sonraki imar faaliyetleri içerisinde Kuzey Şehir Kapısı ile birlikte yeniden düzenlenmiş olmalıdır. Mevcut kalıntılara göre, iyi korunmuş olan cadde 8,90 m. genişliğindedir (Resim: 5). Cadde zemininden iki basamak ile portiko stylobatına ulaşılmaktadır. Roma İmparatorluk Döneminde burada postamentli Attik-İon kaidelerin taşıdığı yivsiz sütun gövdesi ve Korinth başlığı ile bunların üzerinde Korinth düzenine ait üst yapı vardı. Daha sonraki depremler neticesinde

⁶ Kentin Hellenistik Dönem öncesi yerleşimi ile ilgili olarak elde edilen buluntular ve bunlara bağlı olarak yapılan öneriler hakkında bkz. B. Söğüt, "Stratonikeia 2010 Yılı Çalışmaları", 33. *Kazı Sonuçları Toplantısı-4*, 2012, 395-419.

sürekli tahribata uğrayan portiko peristasisine ait Korinth düzeni ile ilgili çok az malzeme günümüze ulaşmıştır.

Cadde ile ilgili düzenleme yapılırken, caddenin doğu köşesinde bulunan dışı dörtgen içi yuvarlak planlı anıt olduğu şekli ile korunmuştu. Mimarî bezemelerine göre bu anıt Augustus Döneminde inşa edilmiş olmalıdır. Buna göre de anıtın altında bulunan cadde ve kanalizasyon sistemi Hellenistik Dönemde yapılmış olabilir. Ancak kesinleştirilmemiş olmakla birlikte, Klâsik Dönemde aynı alandan bir geçiş yolu olmalıdır.

Buna bağlı olarak caddenin her iki kenarında bulunan peristasis aynı hizada başlamamıştır. Yukarıda bahsedilen anıt nedeniyle, doğu peristasis daha güneyden başlamak zorunda kalmıştır (Çizim: 1). Cadde peristasisine ait yerinde korunmakta olan postament ve Attik-İon kaidelerin haricinde tek taşıyıcı eleman, batı kenarın kuzey başlangıç köşesinde bulunan dörtgen payedir. Bu paye M.S. 2. yüzyıldan sonra yıkılmış ve restorasyonu yapılarak tekrar ayağa kaldırılmıştır. Böylelikle bu paye hem M.S. 2. yüzyıla ait orijinal taşıyıcı, hem de üzerindeki restorasyon izleri nedeniyle Erken Bizans Döneminin güzel bir örneğini oluşturmaktadır.

Caddenin zemini genel anlamda çok iyi korunmuştur. Sadece caddenin ortasından geçen kanalizasyonların kapak taşları, üst yapıdan düşen bloklar nedeniyle biraz daha fazla tahribat görmüştür. Kırık olan kapak taşlarından ikisi alınarak kanalizasyonun içi temizlenmiştir (Resim: 6, Çizim: 2). Kanalizasyonun esas işlevlerinden birisi çeşmeden gelen fazla suyun akıtılmasıdır. Ayrıca bu kanalizasyona, caddenin her iki kenarından gelen yan kanallardan atık su akmaktadır. Buradaki eğim güneye kent merkezine doğrudur. Cadde peristasisindeki sütunlar dikkate alındığında yaklaşık her sütunda 1 cm.lik eğimin varlığı anlaşılmaktadır. Böylelikle sular bu eğimde akıtılarak kent dışına atılmıştır.

3 Bouleuterion Çalışmaları

Bouleuterion'da geçen yıl doğu yönde yapılan çalışmaların devamı olarak kuzey yöne ağırlık verilmiştir. Kazılarda, ana girişin olduğu doğu yönündeki krepislerin, kuzey yönünde de aynı şekilde devam ettiği belirlenmiştir (Resim: 7). Yapının bütünü yedi krepisten oluşan bir alt yapıya sahiptir. Mermer krepis blokları kayrak taşı dolgu üzerine yerleştirilmiştir. Kuzeydoğu köşe ve batıya doğru devamındaki kazılarda kuzey dış anta duvarındaki Lâtin yazıtına ait parçalar bulunmuştur. Bu parçalar birleştirildiğinde yazıtın eksik kısımları epey tamamlanabilmektedir. Arkeolojik buluntular doğrultusunda bu alanın Geç Hellenistik Dönemden günümüze kadar kullanım gördüğü anlaşılmıştır.

Kazılarda ele geçirilen buluntuların dışında, mimarî olarak yapıdaki oturma basamaklarının önceden daha küçük olduğu ve daha sonrasında bunun genişletildiği belirlenmiştir. Bu genişleme ile oturulacak yer sayısı arttırılmış fakat binanın dışında her hangi bir değişiklik olmamıştır.

4 Tiyatro Çalışmaları

Bu yıl tiyatrodan *caveanın* doğu bölümünün kuzeyindeki alanda çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. Daha önceki kazılarda burada bir basamak ve podyumun varlığı ile ilgili kayıtlar bulunmaktaydı⁷. Ancak bunun durumu ve işlevi ile ilgili kesin bir öneri yapılmamıştır. Ayrıca burada bir stadyumun varlığı ve bunun tiyatro ile ilişkisi üzerinde de

⁷ E. Varinlioğlu, "Uranion Kenti ve Çevresi/Stratonikeia'da Dionysos Sunağı", *XI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1993, 201, Çiz. 3.

durulmuştur⁸. Bu alandaki problemlerin çözümü ve alanın ortaya çıkarılması için kazılara devam edildi.

En alt bölümde podyum şeklinde bir teras yükseltisinin varlığı kesinleştirilmiştir. Bundan sonra üst kotta, güneye doğru bir yükselti yer almaktadır. Bu alanda oluşan bir düzlükten sonra toikhobot ile başlayan yüksek bir duvar bulunmaktadır. Düz kenarlı, düz yüzeyli ince yonulu dörtgen taşlardan tek sıra örülen, pseudo isodomik bu duvarın büyük bir kısmı açığa çıkarılmıştır. Duvarın üst bölümü sökülmüş olmakla birlikte alt kısımlarda taş sırası sağlam olarak tespit edilmiştir. Taşlara ulaşım daha kolay olduğundan, sökülen kısımlar doğu yönde daha fazladır. Duvarın üst bölümlerinde, taşların birleşme yerlerindeki kenet ve dübellere ait kurşunların alınması için derzlerde tahribatların fazla olduğu dikkati çekmektedir.

Duvar örgü taşlarının söküldüğü üst kısımlarda, mermer bloklardan örülen duvarın gerisindeki dolgu net bir şekilde görülebilmektedir. Ön yüzdeki kaplama duvarda görülen işçilik aynı şekilde arkadaki dolguda da bulunmaktadır. Bu dolguda yatay uzun bloklar atkı şeklinde döşenmiş ve bunların arası da daha küçük bloklarla bağlantılı ve sıkıştırımlı olarak doldurulmuştur.

Doğu Parados'un tamamı açılmamış olmakla birlikte, *caveaya* ulaşacak seyircilerin kullandıkları merdivenlerin alt kısmı tespit edilmiştir (Resim: 8). Buna göre *paradosun* dış kısımdaki merdivenlerden seyirciler yukarı çıkmakta ve üstte önce doğuya doğru dönüş yapıp sonra tekrar yukarı ilerlediklerinde diazomaya ulaşmaktaydılar. Bu merdivenin dönüş alanı içine teras duvarının batı bölümüne oldukça gösterişli bir şekilde sahnalık (dönüş ve dinlenme alanı) yapılmıştır (Resim: 9). Bu şekildeki çıkış merdiveni her iki kenarda da aynı olmalıdır.

5 Çizim Çalışmaları

Kent içerisinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan ve daha önceden varlığı bilinen yapıların planlarının çıkarılması ile rölöve çizimlerinin yapılmasına devam edilmiştir. Bunlar ortak bir koordinat sistemi kullanarak Total Station yardımıyla arazide yapılan ölçümlerin Netcad ve Autocad'e aktarılmasıyla bilgisayar ortamına taşınan bu verilerin, gene aynı programlar kullanılarak birleştirilmesi sistemine dayanmaktadır.

Yapılan milimetrik çizim çalışmaları sonrasında, yapıların ölçülerinde değişiklikler olmuştur. Bu yapılardan birisi olan Gymnasion'un toplam uzunluğunun 180 m. olduğu tahmin edilmekteydi⁹. Ancak bu yıl yapılan çalışmalarda, yapının toplam uzunluğunun 267 m. olduğu anlaşılmıştır. Kuzeydoğu köşesinin kazısı tamamlanmamış olmakla birlikte, mevcut çalışmalara göre yapının ölçüleri 105x267 m. olmalıdır. Kuzey kenar, ortada yarım daire planlı bir eksedra ve bunun her iki yanında ikişer adet dikdörtgen planlı alanlar olmak üzere toplam 5 mekândır. Kuzey haricinde, Gymnasion'un doğu ve güney dış duvarına ait taş sırası bilinmektedir. Mevcut duruma göre doğu kenar tam açığa çıkarılmamış olmakla birlikte, kuzey kenardaki mekânların simetrik olduğu düşünülmektedir. Diğer kısımlar ve yapı ile ilgili plan problemleri gelecekte yapılacak detaylı çalışmalardan sonra çözülecektir.

Gymnasion yapısı ile ilgili önemli bir diğer tespit, doğu duvarında yapılmıştır. Bu

⁸ P. Ross, "On the Connection Between Theatre and Stadium in Anatolian Cities", *Erol Atalay Memorial*, Ed.: H. Malay, İzmir, 1991, 165.

⁹ İ. H. Mert, "Anadolu Gymnasionları ve Stratonikeia Gymnasionu" *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 101-102, 2001, 6; B. Söğüt, "Stratonikeia 2008 Yılı Çalışmaları", *Kazı Sonuçları Toplantısı* 31.4.2010, 266.

duvarın büyük bir kısmının taş sırası ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca daha önceden bilinmeyen, Gymnasion duvarına gelen Korinth düzeninde bir cadde başlangıcı bulunmuş ve bunun Gymnasion ile bağlantısı belirlenmiştir. Bu Köy Meydanı'nın doğu bitimindeki yol ayrımında yapılan kazıda ortaya çıkmıştır. Burada kentin merkezinde, doğu-batı yönünde bir caddenin başlangıcı bulunmuş ve caddeden Gymnasion'a *tetrastylus prostylos* bir kapıyla giriş-çıkışın yapıldığı belirlenmiştir.

6 Osmanlı Dönemi Yol Döşemeleri ve Kenarlarındaki Özel Taşlar

Stratonikeia antik kenti içinde, antik dönemden günümüze uzun süre devam eden yerleşimin varlığı bilinmektedir. Bunların arasında önemli bir süreci de Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi oluşturmaktadır. Mimarî kalıntıların haricinde bu dönemler ile ilgili olarak yapılar üzerinde Hicri ve Rumi yazılı tarihler bulunmaktadır¹⁰. 19. ve 20. yüzyıllarda Eskişehir Köyü'nde büyük konakların yapıldığı ve hatta kent içindeki yolların da düzenlendiği anlaşılmaktadır. Antik kentin dışında kaldığı için köyün kaldırılan bir bölümüne ait yapıların sadece fotoğrafları bulunmaktadır. Bunların dışında, geriye kalan kısımlarda, özellikle merkezî alanlar ve Ağa Evleri'ne ulaşan yollarda sistemli bir şekilde yol döşemesinin yapıldığı görülmektedir. Bunlar yerleşim içerisindeki ana ulaşım alanları olan caddeleri oluşturmaktadır. Ara sokakların ise merkezi yollara bağlanan yaklaşık 2 metrelik bölümü düzenli bir şekilde taş döşenmiştir. Ara sokakların devamında ise yer yer döşeme gözüke bile, çoğunlukla sıkıştırılmış taş ve toprak karışımı bir malzemenin oluşan zemin blokajı bulunmaktadır.

Batıdan girilen yol ile birlikte Köy Meydanı, döşemenin en iyi görüldüğü yerlerden birisini oluşturmaktadır. Köy meydanından itibaren küçük meydan ve Kuzey Şehir Kapısı ile Mehmet Eskişar ile Abdullah ve Hadi Eskişar Evi'ne giden yollar da aynı güzellikte düzenli bir şekilde yapılmıştır. Bugün bu döşemelerin bazı bölümlerinde geçen ağır yük araçları nedeniyle çökmeler olduğu görülmektedir. Bunun dışında belirli bir projeye bağlı olmadan geçirilen içme suyu boruları ile dikilen elektrik direkleri yüzünden meydana gelen bozulmalar dikkati çekmektedir. Ama genel anlamda, döşeme ve su akıtma sistemi, döneminin güzelliğini tam olarak ortaya koyabilecek niteliktedir.

Yerleşim içindeki döşemelerde üç ayrı tip görülmektedir. Bunlardan birisi zemin döşemesinin aynı düzlemde olduğu örneklerdir. Bu döşeme, Roma Hamamı-1 yapısından Abdullah ve Hadi Eskişar Evi'ne ulaşan kısımda net bir şekilde ortaya çıkarılmıştır (Resim: 10). Abdullah ve Hadi Eskişar Evi ile Bouleuterion karşılıklı durmaktadır¹¹. Bu evden sonra yol Hasan Şar Evi'ne gitmektedir. Ancak Abdullah ve Hadi Eskişar Evi ile Hasan Şar Evi arasındaki döşeme daha farklıdır. Bouleuterion'un güney duvarı dibinde, yol kenarında bir kaldırım şeklinde devam eden döşeme Hasan Şar Evi'nin kuzeyindeki Osmanlı Dönemi Çeşmesi'ne ulaşmaktadır. Bu ara tam açılmamış olmakla birlikte, Çeşme önündeki döşeme ile yol aynı tiptedir. Abdullah ve Hadi Eskişar Evi ile Bouleuterion arasındaki döşeme ve devamındaki Osmanlı Çeşmesi 1906 tarihli bir fotoğrafta net bir şekilde görülmektedir. Hatta bu fotoğrafta şimdiki Hasan Şar Evi'nin hemen kuzeyinde başka bir ev bulunmaktadır. Osmanlı Çeşmesi önündeki döşemenin temizlik çalışmaları

¹⁰ Bilinenler arasında en eskisi Bouleuterion duvarındaki Hicri 1017 yılı Recep ayı (Miladi 1608 yılı Ekim-Kasım) ile ilgili kayıttır.

¹¹ İki katlı inşa edilen, üzerindeki kitabesi ve anıtsal giriş kapısı ile bu ev kent içindeki en büyük konaklardan birisini oluşturmaktadır. Üzerindeki yazıta göre konak 1876 tarihlidir. Bu konak ile karşılıklı duran Bouleuterion'un üzerinde, Osmanlı Dönemi'nde Ömer Ağa'nın evi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu ev ile ilgili günümüze mimarî kalıntı ulaşmamıştır.

sırasında, diğer buluntuların yanı sıra, bir adet nikel pul da bulunmuştur. Milâdî 1808-1809 yılına tarihlenen bu pul II. Mahmut Dönemine aittir¹².

Tüm bunlara göre bu döşeme, köy içinde gerçekleşen önemli imarlardan birisi olan, 1909 ve 1912 tarihlerine ait yapıların inşa edildiği, 20. Yüzyıl başlarından öncesine ait olmalıdır. Buna bağlı olarak bu döşemeler en çok imarın görüldüğü dönemlerden birisi olan 19. Yüzyıl'da yapılmış olabilir.

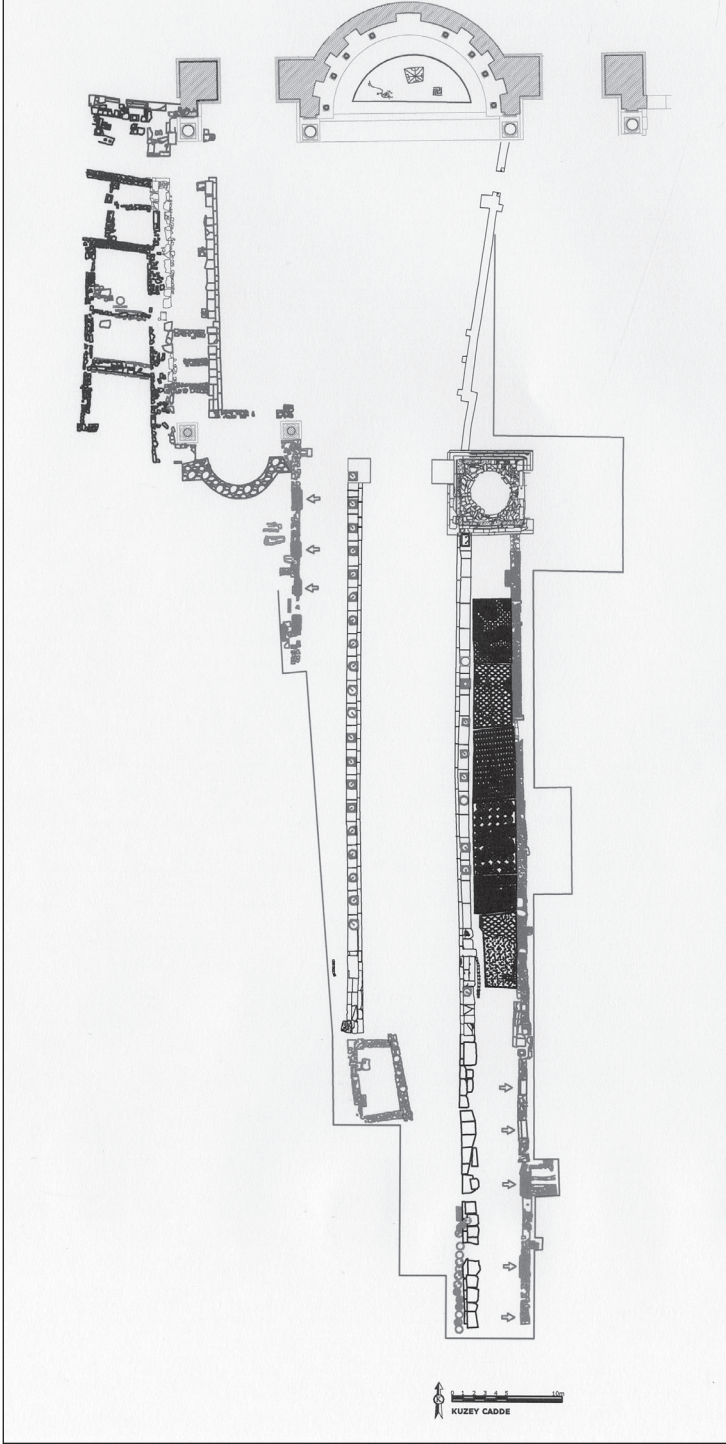
İkincisi ise orta bölümün kenarlara göre daha çukur olduğu ve merkezi kısmının çift sıra büyük taşlarla sağlam döşendiği grubu oluşturmaktadır (Resim: 11). Bu sistemde yağmur suları ortadan akmakta her iki kenarda insanlar rahat bir şekilde yürüyebilmektedirler. Hatta bu sistemde evlerin bahçesinden gelen sular da döşeme üzerinde oluşturulan açık V biçimli kanal ile aynı şekilde yol ortasındaki kanala bağlanmıştır. Buralarda akan suların bir şekilde yol dışına akıtıldığı görülmektedir. Suların yol dışına akıtılması yol döşemesinde oluşturulan olabildiğince yumuşak bir rampa ile sağlanmıştır. Yolların kenarındaki duvarların cephelerine yerleştirilen evlerin ocak ve baca çıkıntıları, yoldan ortalama 1 m. yüksekten başlamakta ve düz kütle duvarı hareketlendirmektedir. Evlerin bahçe kısmına gelen duvarların alt bölümlerine ise suların akması için kanal yeri şeklinde özel açıklıklar yerleştirilmiştir. Yol boyunca benzer uygulamalardan farklı güzel örnekleri görmek mümkündür. Bu yol döşemesinin tarihi ile ilgili şimdilik kesin bir veriye ulaşılmamıştır. Bu nedenle ikinci tip döşemelerin, yerleşim içindeki düzenlemeler ve döşemelerin işçiliklerine bakarak birinci tip ile aynı tarihlerde yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Üçüncü tip döşeme ise Köy Meydanı'ndan geçen kısımda net bir şekilde görülen orta kısımları yüksek ve her iki yan kenarları daha alçak olan döşeme şeklindedir. Burada döşeme, yolun dışında köyün meydanı olabilecek dükkânlar, kahve ve fırın gibi diğer ticari yapıların önüne doğru yayılmaktadır. Üzerinde bulunan Rumî tarihe göre dükkânlar 1912 yılında yapılmıştır. Önceden döşeme olsa bile, dükkânlar ile birlikte Köy Meydanı'nda önemli bir değişimin 1912 yıllarında yapıldığı ve sonrasında tamiratla kullanıma devam edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Kent içinde dolaşırken, taş döşeli yollar ile bütünlük içerisinde, pek çoğu unutulmaya başlanan, kullanıldıkları dönemde son derece işlevsel olan farklı alanları görmek mümkündür. Bunlardan bir grubu da farklı fonksiyonların yüklenmiş olduğu özel taşlar oluşturmaktadır. Köy meydanında ve yolların kenarlarında, yolda gidenlerin dinlenmeleri için yerleştirilmiş, "mola taşları" ve ağa evlerinin yakınında halen daha korunan, at veya eşeğe rahat bilmeyi sağlayan "binek taşı" bulunmaktadır. Bu örneklerin dışında Şaban Ağa Camii önünde, yol kenarında bulunan "Sadaka Taşı" (Resim: 12), son zamanlara kadar yaşayan sosyal yardımlaşmanın en güzel örnekleri olarak korunmaktadır¹³. Bunlardan mola taşı Dor düzenine ait triglif-metop bloğu, binek taşı bir duvar bloğu ve sadaka taşı ise büyük bir yapıya ait sütun gövdesi tamburudur. Farklı amaçlar için devşirme olarak kullanılmış olan bu blokların hepsi antik olmakla birlikte, ne zamandan beri bu işlevlerde kullanıldığı konusunda kesin bir fikir belirtmek zordur. Ancak buldukları yer ve kullanılış şekli dikkate alındığında, hepsinin Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde var oldukları anlaşılmaktadır.

¹² Pulun ön yüzünde Sultan Mahmut tuğrası ve Adli ibaresi ile arka yüzünde Duribe fi Kostantiniye 1223 yazısı, etrafında ise çelenkler yer almaktadır.

¹³ Yardımlaşma ve sadaka taşları ile ilgili bkz. N. Sevim, *Medeniyetimizde Toplumsal Dayanışma ve Sadaka Taşları*, İstanbul, 2009.

Çizim 1: Kuzey Şehir Kapısı, Meydan ve Sütunlu Cadde planı

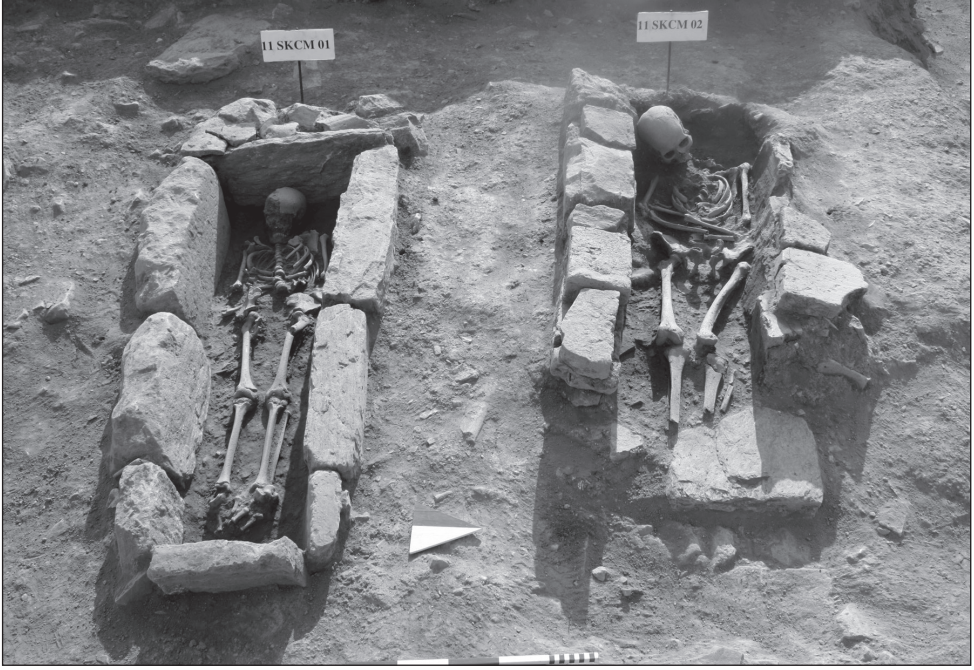
Resim 1: Bazilikal planlı yapı ve Kuzey Şehir Kapısı

Resim 2: Bazilikal planlı yapının apsis kısmı.

Resim 3: Opus Spicatum taban döşemesi

Resim 4: 11SKCM01 ve 02 numaralı mezar

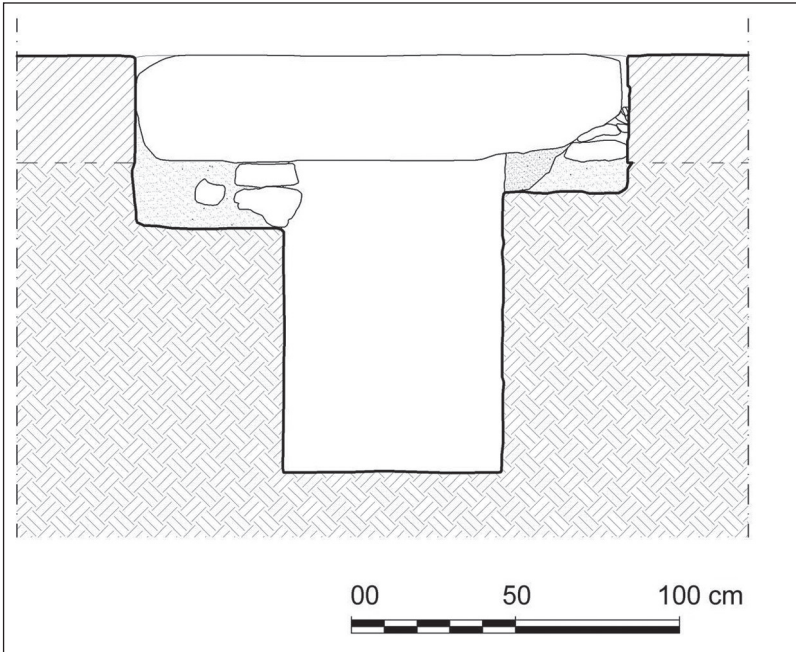

Resim 5: Kuzey Cadde, portikler ve kanalizasyon

Resim 6: Kuzey Cadde'deki kanalizasyon

Çizim 2: Kuzey Cadde kanalizasyon kesiti

Resim 7: Bouleuterion, kuzey yöndeki krepisler

Resim 8: Tiyatro Doğu Terası ve Diazomaya çıkış merdiveni

Resim 9: Tiyatro doğu yöndeki merdiven sahanlığı

Resim 10: Osmanlı Dönemi,
Bouleuterion ve Ağa Evleri yolu

Resim 11: Osmanlı Dönemi, Kuzey Şehir
Kapısı ve Küçük Köy Meydanı yolu

Resim 12: Şaban Ağa Camii önündeki sadaka taşı